

© Bodo Marks/GP

INLEIDING

Hoewel CETA op 21 september 2017 voorlopig in werking treedt, hebben de parlementen van de EU-lidstaten nog altijd het recht en de verantwoordelijkheid om het handelsverdrag tussen de EU en Canada af te wijzen of te ratificeren. Daarvoor moeten die parlementen eerst een aantal kritische vragen over CETA beantwoorden, onder andere over de gevolgen van CETA voor de toekomst van de voedsel en de landbouw in Europa. Eén van die vragen heeft te maken met de invoer van voedsel afkomstig van gekloonde dieren die in de Europese supermarkten terechtkomt.

CETA vermindert het vermogen van regeringen om ‘handelsbelemmerende’ regelgeving op te stellen (zie rapport 1 voor meer informatie). Daardoor kunnen regels over de etikettering en traceerbaarheid bij de handel in genetisch materiaal van gekloonde dieren of vlees van hun nakomelingen worden aangevochten. Consumenten aan beide zijden van de Atlantische Oceaan willen dat hun overheid strengere regels ontwikkelt met betrekking tot klonen, verplichte etikettering en doeltreffende traceerbaarheidssystemen voor dit soort voedselproducten. Gezien het succes van Canada bij het ontmantelen van de oorsprongsetikettering (COOL) voor vlees dat wordt verkocht in de VS (zie rapport 2), zou het na CETA wel eens uitzonderlijk moeilijk kunnen worden om deze broodnodige wetten op te stellen.

Canada, de VS en Mexico zijn lid van de Noord-Amerikaanse Vrijhandelsassociatie (NAFTA). NAFTA heeft geleid tot meer openheid in de grenzen tussen de VS en Canada – vooral voor de handel in vlees en levende dieren. Terwijl in de VS geen etikettering van producten

afkomstig van gekloonde dieren vereist is, hebben zowel Canada als de EU op dit moment vergelijkbare regelgeving met betrekking tot voedingsmiddelen van gekloonde dieren. Zij omschrijven die voeding allebei als ‘nieuwe voedingsmiddelen’. En tot vandaag worden dergelijke voedingsmiddelen in de EU en in Canada niet toegelaten tot de markt en is er officieel toestemming nodig voordat ze mogen worden verkocht.

Maar in Canada noch in de EU bestaat er een systeem om de aanwezigheid van gekloond materiaal in ingevoerde dierlijke producten op te sporen. En er zijn ook geen manieren om op nationale niveau conventioneel gekweekte dieren te onderscheiden van gekloonde dieren, ook niet voor hun genetisch materiaal of hun nakomelingen. Dit ondanks dat er bij de Europese bevolking en het Europees Parlement veel steun bestaat voor het verplicht etiketteren en traceren van gekloonde dieren en hun nakomelingen.

Boerderijdieren worden doorgaans gekloond om de beste eigenschappen voor het fokken te creëren. Genetisch materiaal van gekloonde dieren wordt meestal gebruikt voor het fokken van koeien of varkens, maar de techniek wordt ook toegepast bij andere dieren zoals geiten, schapen en paarden. Uit onderzoek naar het klonen van dieren blijkt dat 73 procent van de zwangere koeien en 35 procent van de zwangere zeugen last hebben van miskramen, terwijl 13 procent van de kalveren en 16 procent van de biggetjes dood worden geboren – dat veroorzaakt heel veel onnodig dierenleed.¹

Vijftien belangrijke landen die gebruik maken van kloontechnieken exporteren ook dierlijke producten of

genetisch materiaal naar de EU (Argentinië, Australië, Botswana, Brazilië, Canada, Chili, China, Japan, Namibië, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Paraguay, Uruguay, de Verenigde Staten en Zwitserland).² Honderd procent van het in de EU geïmporteerde sperma /eicellen van varkens en 98 procent van het in de EU geïmporteerde sperma /eicellen van runderen is afkomstig uit de VS en Canada.³ De impactstudie over het klonen van dieren van de Europese Commissie stelt: “Melk en vlees van de nakomelingen of afstammelingen van gekloonde runderen zijn terechtgekomen in de voedselketen in de VS en dat kan ook zijn gebeurd in Argentinië; dit zijn ook de producten die in de nabije toekomst meest waarschijnlijk verder in de menselijke voedselketens zullen blijven terecht komen.”⁴ Ook het commercieel klonen van varkens is “meer gebruikelijk aan het worden” in de VS.⁵

Door CETA zal de Europese vleesindustrie verder verweefd raken met de Canadese (en daardoor de gehele Noord-Amerikaanse) vleesindustrie. Doordat er in de VS geen wetten bestaan voor het verplicht etiketteren van materiaal van gekloonde dieren en door de veelvuldige handel in levende runderen, varkens, genetisch materiaal en andere

“Momenteel... is het onmogelijk om voldoende betrouwbare en uitgebreide gegevens te verzamelen over de invoer van sperma van gekloonde stieren en het gebruik daarvan in Europese veefokprogramma's... Daardoor kunnen producten van de jongen van gekloonde stieren ongemerkt op de EU-markt komen en zo de keuze van boeren, voedselproducenten en consumenten ernstig beperken of onmogelijk maken.”⁶

**FRANK BRENDEL EN CHRISTOPH THEN,
TESTBIOTECH**

dierlijke producten tussen de VS en Canada, is het heel waarschijnlijk dat gekloond materiaal en nakomelingen van gekloonde dieren aanwezig zijn in de Canadese vlees- en zuivelketen.

WAT IS KLONEN EN WAAROM IS HET SLECHT VOOR BOERDERIJDIEREN?

Klonen is een methode die vooral wordt gebruikt voor de veehouderij en die gebruik maakt van biotechnologie, kunstmatige inseminatie en embryotransplantatie naar draagmoeders. Deze techniek wordt gebruikt in de vlees- en de zuivelindustrie om identieke dieren te maken met ideale eigenschappen voor de vlees- en de zuivelproductie. De nakomelingen van gekloonde dieren kunnen worden opgenomen in de toeleveringsketen van vlees en zuivel. Genetisch materiaal van gekloonde dieren wordt meestal gebruikt voor het kweken van koeien of varkens, maar de techniek wordt ook gebruikt om geiten, schapen en paarden te kweken.

Het klonen van dieren brengt heel wat bezwaren met zich mee op het gebied van dierenwelzijn en ethiek. Zo leidt klonen tot grote aantallen misvormingen bij de gekloonde runderen, schapen en vissen – zowel voor als na de geboorte.⁷ Daarbij treden onder andere problemen op met de ademhaling, de blaas, het hart en de nieren en een verhoogde vatbaarheid voor besmettelijke ziekten.⁸ Omdat de draagmoeders (die de kloon dragen) vaak een miskraam hebben,⁹ moeten er veel embryo's

worden ingeplant in één dier.¹⁰ Uit onderzoek naar het klonen van dieren blijkt dat 73 procent van de zwangere koeien en 35 procent van de zwangere zeugen een miskraam hebben en dat 13 procent van de kalveren en 16 procent van de biggen dood worden geboren.¹¹ Door de misvormingen bij klonen en de grotere jongen zijn er meer moeilijke bevallingen en meer sterfgevallen van heel jonge dieren dan bij conventioneel gekweekte dieren.¹² De draagmoeders lijden vaak verschrikkelijk veel pijn en kennen ernstige gezondheidsproblemen die tot de dood kunnen leiden.¹³

De meest recente verklaring van het Europees Agentschap voor Voedselveiligheid EFSA uit 2012 herhaalde dat de risicoanalyse van gekloonde dieren op het vlak van voedselveiligheid niet voldoende zekerheid biedt vanwege het beperkte aantal studies, de geringe omvang van de steekproeven en het gebrek aan een uniforme aanpak.¹⁴ Overigens meldde het EFSA wel dat er negatieve effecten voor de gezondheid en het welzijn van een significant deel van de gekloonde dieren zijn.

Zowel de Europese als de Canadese consumenten maken zich ernstig zorgen over het klonen van dieren. Vierentachtig procent van de ondervraagde Europeanen waren bezorgd om de langetermijneffecten van klonen voor het milieu en twee derde meende dat er ethische redenen zijn om het klonen van dieren te verwerpen.¹⁵ Drieëntachtig procent stelde dat ze een etikettering willen voor voeding die afkomstig is van de nakomelingen van gekloonde dieren, als die beschikbaar zouden worden in de winkels.¹⁶ Een peiling uit 2013 van het Angus Reid Institute, een vooraanstaande Canadese organisatie voor opinieonderzoek, stelde vast dat slechts zesentwintig procent van de Canadezen het klonen van dieren moreel aanvaardbaar vindt.¹⁷

Ook de pogingen van verschillende landen om de regelgeving over gekloonde dieren en hun nakomelingen te traceren en te onderscheiden uit te breiden naar meerdere diersoorten kunnen worden gehinderd, omdat dergelijke regelgeving kan worden beschouwd als een belemmering voor de handel van de Noord-Amerikaanse vleesindustrie. In plaats van rekening te houden met de bezorgdheid van de consumenten, zal CETA waarschijnlijk vooral leiden tot meer onzekerheid over de aanwezigheid van dierlijke producten afkomstig van klonen in de Europese supermarkten. Terwijl de resolutie van het Europees Parlement over het handelsverdrag tussen de VS en de EU (TTIP) erkende dat de EU en de VS duidelijk andere regels hebben over het klonen voor landbouwdoeleinden en de EU opriep om niet te onderhandelen over deze thema's, heeft het Parlement niet dezelfde rode lijnen getrokken in

de onderhandelingen met Canada. De tekst van CETA sluit de regelgeving over klonen niet uit in haar bepalingen. Door dit probleem niet aan te pakken, hebben de Europese Commissie, de Raad en het Parlement niet erkend wat de geïntegreerde structuur van de handel in vlees en dieren tussen de VS en Canada eigenlijk betekent. En daardoor hebben zij de Europese markt verder opengesteld voor voedings- en andere producten die tot stand komen via kloontechnieken. De parlementen van de lidstaten mogen niet dezelfde fout maken en moeten nee zeggen tegen CETA.

Hoe weten de Europese consumenten of hun ingevoerde voedsel materiaal bevat dat afkomstig is van gekloonde dieren en hun nakomelingen?

De consumenten kunnen dat vandaag de dag op geen enkele manier weten. De EU mist de nodige systemen en regelgeving voor het traceren en etiketteren van ingevoerd voedsel dat afkomstig is van gekloonde dieren.¹⁸ Zij heeft ook geen doeltreffende manieren om onderscheid te kunnen maken tussen gekloonde dieren, hun nakomelingen en conventioneel gekweekte dieren.¹⁹ Bovendien vereisen de Europese wetten over etikettering niet dat op vleesproducten ook informatie wordt vermeld over de voorouders van de dieren en bevorderen zij ook niet het etiketteren van het vlees van nakomelingen van gekloonde dieren.²⁰ Voor een doeltreffende wetgeving op het etiketteren van gekloonde dieren zou een systeem nodig zijn dat de dierlijke producten terugvoert tot de individuele dieren die zijn gebruikt om de producten te maken. Maar zo'n systeem bestaat nog niet in de EU. Daarom kunnen de consumenten op dit moment niet weten of hun voeding afkomstig is van de nakomelingen van gekloonde dieren.

SAMENVATTING VAN DE HUIDIGE REGELGEVING IN VERBAND MET KLONEN IN DE EU, CANADA EN DE VS

Canada en de EU hebben op dit moment een vergelijkbare regelgeving voor voeding afkomstig van dierlijke klonen. Zij gebruiken hiervoor allebei de omschrijving 'nieuwe voedingsmiddelen'. Tot vandaag zijn dergelijke voedingsmiddelen in de EU noch Canada toegelaten op de consumentenmarkt en is er een officiële toestemming nodig voordat ze mogen worden verkocht.²¹

DE CANADESE REGELGEVING

Het Canadese Agentschap voor Voedselinspectie (CFIA) is verantwoordelijk voor het evalueren van voedselproducten die voortkomen uit met biotechnologie behandelde dieren, waaronder ook gekloonde dieren. Volgens de Canadese regelgeving over voedsel en geneesmiddelen moeten producten die verband houden met klonen worden beoordeeld voordat ze op de markt worden gebracht om na te gaan of er problemen zijn op het vlak van veiligheid en gezondheid.²² Wanneer Health Canada (de organisatie die verantwoordelijk is voor het controleren en reguleren van voedselproducten om de voedselveiligheid te garanderen) een product zou goedkeuren dat afkomstig is van gekloonde dieren, kan het departement een verplichte etikettering eisen als het meent dat er problemen zijn op het gebied van veiligheid of gezondheid.²³ Als die problemen er niet zijn, is vrijwillige etikettering toegestaan, zolang die niet misleidend of vals is.²⁴ Tot vandaag zijn er nog geen voedingsmiddelen afkomstig van gekloonde dieren goedgekeurd voor verkoop op de Canadese markt.

DE EUROPESE REGELGEVING

Toen in 2008 amendementen werden voorgesteld op de EU-Verordening over Nieuwe Voedingsmiddelen, ontstond er een keihard debat over klonen in de EU.²⁵ Sindsdien zijn er over dit onderwerp spanningen blijven bestaan tussen de Europese Raad en het Parlement. De Commissie stelde een voorstel op om specifieke regelgeving over klonen aan te scherpen en in te voeren. Dat voorstel werd nog versterkt door het Parlement, dat voor een verbod stemde op alle voedingsproducten die gekloond materiaal bevatten, ook van de nakomelingen van gekloonde dieren.²⁶ De lidstaten konden het niet eens worden over hoe streng dat verbod moest zijn en daarom bleef het voorstel steken bij de Raad.

Tot er specifieke wetgeving over klonen wordt ingevoerd, vallen voedingsproducten afkomstig

van dierlijke klonen onder de Verordening betreffende Nieuwe Voedingsmiddelen (2015/2283), die in 2015 is goedgekeurd.²⁷ Volgens deze verordening wordt voeding die afkomstig is van gekloonde dieren niet verboden, maar moet zij gewoon worden onderworpen aan een toelating voor nieuwe voedingsmiddelen voordat ze op de markt mag worden gebracht. Bovendien vereisen producten die afkomstig zijn van klonen geen speciale etikettering en zijn ze onderworpen aan dezelfde regels die gelden voor alle andere voedingsproducten in de EU volgens de verordeningen over het verstrekken van voedselinformatie.

DE GEVOLGEN VAN HET GEBREK AAN REGELGEVING IN DE VS

In tegenstelling tot de EU en Canada is er in de VS geen procedure voor het beoordelen van de effecten op het vlak van veiligheid en gezondheid voordat klonen op de markt worden gebracht en bestaan er ook geen systemen voor het etiketteren, controleren of traceren van gekloonde dieren en producten.²⁸ Daardoor is het moeilijk om na te gaan waar de gekloonde dieren of hun nakomelingen (en van beide afgeleide producten) zich bevinden in de voedselketen of -export van de VS.²⁹ Op die manier kunnen importeurs veel minder goed overzicht en toezicht houden op de invoer van gekloond materiaal uit de VS.

Net als Canada heeft ook de Europese Commissie nog geen enkele aanvraag ontvangen voor voedingsmiddelen afkomstig van gekloonde dieren onder de Verordening betreffende Nieuwe Voedingsmiddelen en dus is er nog geen voeding afkomstig van gekloonde dieren goedgekeurd voor verkoop in Europa.³⁰ Maar het is wel waarschijnlijk dat voedsel afkomstig van nakomelingen van gekloonde dieren is terechtgekomen in de voedselketen van de consumenten als gevolg van de import van vlees- of zuivelproducten, levende dieren en genetisch materiaal voor de kweek afkomstig uit de Verenigde Staten.³¹

CETA zal er waarschijnlijk voor zorgen dat er meer door klonen verkregen materiaal de EU binnenkomt en de deal vormt ook een ernstige inperking van de mogelijkheid die regeringen hebben om een strengere regelgeving op klonen goed te keuren. Dat komt doordat CETA de Europese landbouwmarkt verder integreert met de Noord-Amerikaanse markt, waardoor de kans vergroot wordt dat materiaal afkomstig van klonen uit de VS via Canada wordt ingevoerd in de EU. De ervaring met NAFTA in Canada vormt een les in voorzichtigheid. Vee en vlees kunnen (ten minste één keer) de grens tussen de VS en Canada oversteken vooraleer ze voedsel worden dat aan de consumenten wordt verkocht,³² waardoor het moeilijk is om de herkomst en het traject van de producten na te gaan.

In 2015 exporteerde de VS levende runderen naar meer dan twintig landen, maar het grootste deel van de export (53 procent) ging naar Canada. Mexico kwam op de tweede plaats (28 procent).³³ In 2016 exporteerde de VS 37.292 levende runderen en kalveren en 2.561 levende varkens naar Canada.³⁴ Tijdens een zesjarige overgangperiode zal CETA de quota voor de heffingvrije vleesinvoer van Canada naar de EU verhogen tot 75.000 ton hormoonvrij varkensvlees en 45.840 ton hormoonvrij rundvlees.³⁵ Het wordt dus waarschijnlijker dat door klonen verkregen producten op de EU-markt terechtkomen.

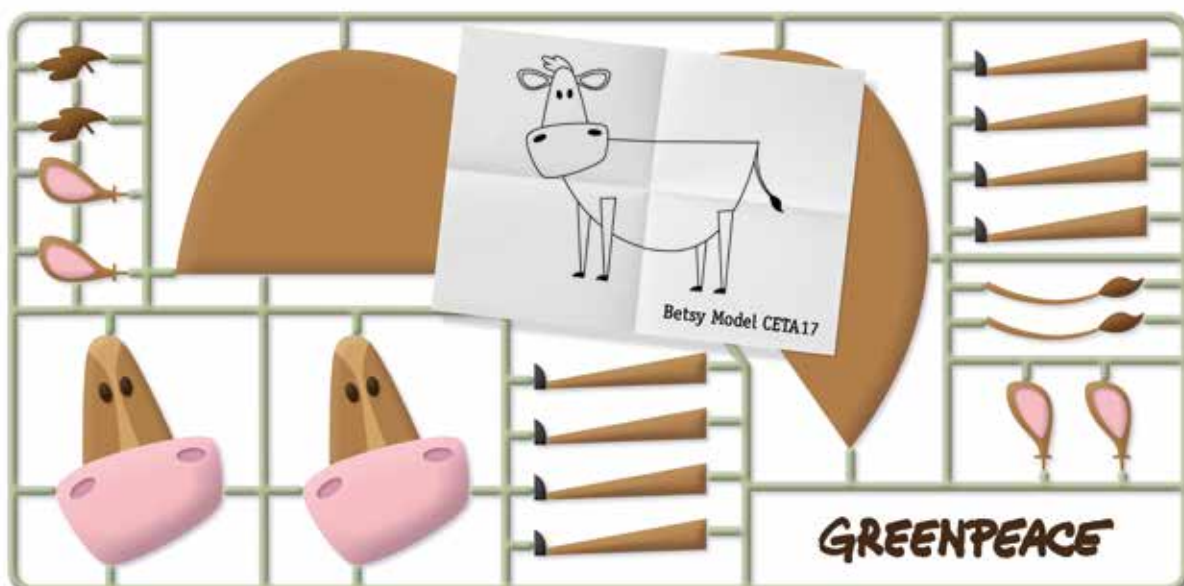
Bovendien heeft Canada ontoereikende traceerbaarheidssystemen voor klonen, waardoor het voor de Europese regelgevers moeilijk wordt om te weten welke Canadese import materiaal bevat dat verkregen is door klonen. Het Canadian Cattle Identification Agency en de Canadian Pork Council hebben verplichte traceerbaarheidssystemen voor runderen en varkens om de dieren terug te kunnen volgen tot de boerderij waar ze vandaan komen (voor het geval er problemen zijn voor de voedselveiligheid of de

gezondheid van de veestapel).³⁶ Die systemen gelden ook voor levende dieren die zijn ingevoerd uit de VS.

Maar door het gebrek aan etiketteringsvereisten in de VS weten de Canadezen niet welke dieren verkregen zijn door klonen. Deskundigen stellen: "Het zal voor de Canadese regelgevers moeilijk of zelfs onmogelijk zijn om de beweging van die gekloonde dieren, hun afstammelingen en daarvan afgeleide producten over de grens tussen Canada en de VS tegen te houden... het is onmogelijk om ze te identificeren zonder dat er een betrouwbaar traceerbaarheidssysteem is en dat bestaat niet in Canada noch de VS."³⁷

Volgens het hoofdstuk uit CETA over de technische belemmeringen van de handel (hoofdstuk 4) kan nieuwe wetgeving worden beschouwd als een onrechtmatige belemmering van de handel.³⁸ Het Europees Parlement heeft vastgesteld dat er een noodzaak is voor een systeem van verplichte registratie en etikettering van gekloonde dieren en van hun nakomelingen om de transparantie en traceerbaarheid te verhogen.

Wanneer ondanks deze hindernissen toch strengere regelgeving over gekloonde dieren en hun nakomelingen wordt ingevoerd na de ratificatie van CETA in heel de EU, zou die ook kunnen worden onderworpen aan het tribunaal voor investeerders (Investment Court System). Het hoofdstuk in CETA over investeringen machtigt buitenlandse investeerders (en dus ook vleesverwerkende bedrijven) om regeringen rechtstreeks aan te klagen via dat tribunaal. Dit stelt Canadese bedrijven in staat om de wetten en regels van de EU en de lidstaten rechtstreeks te betwisten op basis van vermeende discriminatie of verlies van potentiële winsten en daarvoor schadevergoeding te ontvangen.³⁹

CONCLUSIE

De nodige eisen voor etikettering en traceerbaarheid in de handel van genetisch materiaal van gekloonde dieren of vlees van hun nakomelingen kunnen om deze redenen dus worden aangevochten. Maar de consumenten aan beide zijden van de Atlantische Oceaan willen dat hun regering strengere regels opstelt met betrekking tot klonen, met een verplicht etiketteringssysteem en een doeltreffend traceerbaarheidssysteem voor voeding die afkomstig is van gekloonde dieren en hun nakomelingen. De resolutie van het Europees Parlement over TTIP erkende dat de EU en de VS significant verschillende regels hebben in verband met klonen voor landbouwdoeleinden en riep de EU op om niet te onderhandelen over deze onderwerpen.⁴⁰

Maar voor de overeenkomst met Canada heeft het Parlement niet dezelfde rode lijnen getrokken. CETA sluit de regelgeving in verband met klonen niet uit bij zijn deregulerende bepalingen. De Europese Commissie, de Raad en het Parlement hebben allemaal nagelaten te erkennen dat de handel in vlees en dieren in Noord-Amerika tussen de VS en Canada geïntegreerd is en hebben daardoor de Europese markt verder opengesteld voor voedsel en andere producten die verkregen zijn door de kloontechnologie. De parlementen van de lidstaten mogen niet dezelfde fout maken en moeten nee zeggen tegen CETA.

EINDNOTEN

- 1 Broom, D.M., and R.D. Kirkden. "Welfare of Genetically Modified and Cloned Animals Used for Food." Surrey: Compassion in World Farming (CIWF), November 2012. https://www.ciwf.org.uk/media/4237869/welfare_of_genetically_modified_and_cloned_animals_used_in_food.pdf
- 2 European Commission (EC). "Commission Staff Working Document: Impact Assessment. Accompanying the document: Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the cloning of animals of the bovine, porcine, ovine, caprine and equine species kept and reproduced for farming purposes, and Proposal for a COUNCIL DIRECTIVE on the placing on the market of food from animal clones." Brussels: 18 December 2013. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013SC0519&qid=1415613126137&from=EN> (accessed August 31).
- 3 Ibid, pg. 21.
- 4 Ibid.
- 5 Ibid.
- 6 Brendel, Frank, and Christoph, Then. "Breeding material from cloned bulls in the US imported into the EU – and related current gaps in regulation: Transparency and freedom of choice put at risk by the CETA free trade agreement." Munich: Testbiotech, February 2017, P.4. https://www.testbiotech.org/sites/default/files/Testbiotech_cloned%20bulls%20and%20CETA.pdf (accessed August 31).
- 7 European Food Safety Authority (EFSA). "Cloning." <http://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/cloning> (accessed April 11, 2017).
- 8 EFSA. "Cloning." 2017.
- 9 Recent studies on cloning reveal that 73% of pregnant cows suffer miscarriages and 13% of calves are stillborn. Only 78% of the calves that were born survived to weaning age. Sixteen percent of piglets born through cloning are stillborn; while 35% of pig pregnancies end in miscarriages. See Broom & Kirkden. "Welfare of Genetically Modified and Cloned Animals Used for Food." 2012.
- 10 Broom & Kirkden. "Welfare of Genetically Modified and Cloned Animals Used for Food." 2012.
- 11 Broom, D.M., and R.D. Kirkden. "Welfare of Genetically Modified and Cloned Animals Used for Food." Surrey: Compassion in World Farming (CIWF), November 2012. https://www.ciwf.org.uk/media/4237869/welfare_of_genetically_modified_and_cloned_animals_used_in_food.pdf
- 12 EFSA. "Cloning." 2017.
- 13 The European Consumer Organisation (BEUC). "EU consumers have little appetite for cloning." European Parliament Hearing on Animal Cloning for Food Supply, February 23, 2015. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/cj14/dv/beuc/beuc_en.pdf
- 14 EFSA. "Cloning." 2017.
- 15 BEUC. "EU consumers have little appetite for cloning." 2015.
- 16 Ibid.
- 17 Angus Reid Public Opinion. "Americans More Morally Conservative Than Canadians and Britons." Vancouver, 2013. http://angusreidglobal.com/wp-content/uploads/2013/01/2013.01.31_Morality.pdf
- 18 European Commission. "Study on the labelling of products from cloned animals and their offspring." Final report by the European Commission. Brussels, November 2015. https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_other_aspects_cloning_study201511_summary.pdf
- 19 Broom, D.M., and R.D. Kirkden. "Welfare of Genetically Modified and Cloned Animals Used for Food." Surrey: Compassion in World Farming (CIWF), November 2012. https://www.ciwf.org.uk/media/4237869/welfare_of_genetically_modified_and_cloned_animals_used_in_food.pdf
- 20 European Commission. "Study on the labelling of products from cloned animals and their offspring." Final report by the European Commission. Brussels, November 2015. https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_other_aspects_cloning_study201511_summary.pdf
- 21 European Commission. "Other aspects of animal welfare: Cloning." Last modified April 7, 2017. https://ec.europa.eu/food/animals/welfare/other_aspects/cloning_en (accessed May 3). Canadian Food Inspection Agency (CFIA). "Animal Biotechnology – Roles and Responsibilities of the Government of Canada." Last updated March 31, 2015. <http://www.inspection.gc.ca/animals/animal-biotechnology/roles-and-responsibilities/eng/1334783323017/1375568214394> (accessed April 7, 2017).
- 22 CFIA. "Animal Biotechnology." 2015.
- 23 CFIA. "Labelling of Genetically Engineered Foods in Canada." Last updated July 23, 2015. <http://www.inspection.gc.ca/food/labelling/food-labelling-for-industry/method-of-production-claims/genetically-engineered-foods/eng/1333373177199/1333373638071> (accessed April 7, 2017).
- 24 Ibid.
- 25 European Commission. "Novel Food: Legislation." Last updated April 7, 2017. https://ec.europa.eu/food/safety/novel_food/legislation_en (accessed April 7).
- 26 Ibid.
- 27 European Parliament and the Council. "Regulation (EU) 2015/2283 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on novel foods, amending Regulation (EU) No. 1169/2011." <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d2e5f917-9fd7-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-en>
- 28 See Food and Drug Administration (FDA). "Risk Management Plan for Clones and Their Progeny." January 15, 2008. <https://www.fda.gov/AnimalVeterinary/SafetyHealth/AnimalCloning/ucm055490.htm>. See also FDA "Guidance for Industry 179: Use of Animal Clones and Clone Progeny for Human Food and Animal Feed." U.S. Department of Health and Human Services, FDA, Center for Veterinary Medicine, January 15, 2008. <https://www.fda.gov/downloads/AnimalVeterinary/GuidanceComplianceEnforcement/GuidanceforIndustry/UCM052469.pdf>
- 29 Directorate General for Internal Policies, Policy Department A: Economic and Scientific Policy. "ENVI Relevant Legislative Areas of the EU-US Trade and Investment Partnership Negotiations (TTIP)." Study for the ENVI Committee. 2014. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536293/IPOL_STU\(2014\)536293_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2014/536293/IPOL_STU(2014)536293_EN.pdf)
- 30 European Commission. "Other aspects of animal welfare: Cloning." 2017.
- 31 European Commission. "Study on the labelling of products from cloned animals and their offspring." 2015.

32 Zahniser, Steven, Sahar Angadjivand, Tom Hertz, Lindsay Kuberka, and Alexandra Santos. "NAFTA at 20: North America's Free-Trade Area and Its Impact on Agriculture." A Report from United States Department of Agriculture Economic Research Service, February 2015. <https://www.ers.usda.gov/publications/pub-details/?pubid=40486>

33 United States Department of Agriculture Economic Research Service (USDA ERS). "Overview of the United States Cattle Industry." Report released by the National Agricultural Statistics Service (NASS), Agricultural Statistics Board, United States Department of Agriculture, June 24, 2016. <http://usda.mannlib.cornell.edu/usda/current/USCatSup/USCatSup-06-24-2016.pdf>

34 United States Department of Agriculture Economic Research Service (USDA ERS). "Foreign Agricultural Trade of the United States: Calendar Year." Last updated April 17, 2017. <https://www.ers.usda.gov/data-products/foreign-agricultural-trade-of-the-united-states-fatus/calendar-year/> (accessed April 27).

35 Thomsen, Berit. "CETA's threat to agricultural markets and food quality." in Making Sense of CETA: An analysis of the final text of the Canada-European Union Comprehensive Economic and Trade Agreement, edited by Hadrian Mertins-Kirkwood, Scott Sinclair, Stuart Trew, Laura Große, Peter Fuchs, Anna Schüler, Ines Koburger. Berlin and Ottawa: PowerShift and CCPA, 2016.

36 Canadian Cattle Identification Agency. "Annual Report 2016." http://www.canadaid.com/documents/Annual_Report_2016_online.pdf

37 Brunk, Conrad G., and Sarah Annette Hartley. Designer animals: mapping the issues in animal biotechnology. Toronto: University of Toronto Press, 2012. p. 247.

38 Brendel & Then. "Breeding material from cloned bulls in the US imported into the EU." 2017.

39 Van Harten, Gus. "The EU-Canada Joint Interpretive Declaration/ Instrument on CETA." Osgoode Legal Studies Research Paper No. 6/2017. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2850281

40 European Parliament. European Parliament Resolution of 8 July 2015 containing the European Parliament's recommendations to the European Commission on the negotiations for the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) (2014/2228(INI)). Strasbourg. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0252+0+DOC+XML+V0/EN>

Analyse in opdracht van Greenpeace, opgesteld door Nadia Ibrahim en Shefali Sharma, Institute for Agriculture and Trade Policy

Analyse opgesteld in september 2017 voor Greenpeace Nederland, NDSM-Plein 32, 1033 WB Amsterdam

Meer informatie:

GREENPEACE

WWW.GREENPEACE.EU

WWW.TRADE-LEAKS.ORG

WWW.IATP.ORG

WWW.POLICYALTERNATIVES.CA